

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

گروه علوم تربیتی

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته تحقیقات آموزشی

عنوان

بررسی عوامل مؤثر بر عدم موفقیت دانش آموزان شهراهواز در کنکور سراسری سال های

۱۳۸۷ و ۱۳۸۸

پژوهشگر

زهرا ایرانپور مبارکه

استاد راهنما

دکتر سکینه شاهی

استاد مشاور

دکتر عبدالله پارسا

اسفند ۱۳۸۹

تقدیم به پدر و مادر عزیزم

به پاس تعبیر عظیم و انسانی شان از کلمه می‌ایثار و از خودگذشتگی
به پاس عاطفه می‌سرسار و گرمای امید بخش وجودشان که در این سردترین روزگار ان به‌ترین پشتیبان
است

به پاس قلب‌های بزرگشان که فریاد رس است و سرگردانی و ترس در پناهشان به شجاعت
و به پاس محبت‌های بی‌دیغشان که هرگز فروکش نمی‌کند.....

تقدیر و تشکر

بر خود لازم می دانم از همه اساتید بزرگوار که در طول تحصیل خود افتخار شاگردیشان را داشته ام تقدیر و تشکر کنم.

بویژه سرکار خانم دکتر شاهی که اساتید راهنمای من در این پژوهش بودند؛ با وجود مشغله کاری زیاد و دلسوزانه و با صمیمیت صدر مرا

در این پژوهش راهنمایی کردند و مساعدت های بی دریغشان، همواره شامل حال اینجانب می گردید کمال تشکر را دارم.

همچنین از استاد مشاور گرامیم جناب آقای دکتر پارسی که بارها راهنمایی های روشنگرانه و نظرات و پیشنهادات سازنده ای خود

را در حلقه های اینجانب در تکمیل پژوهش مذکور بوده اند کمال تشکر و قدردانی را دارم.

همچنین از جناب آقای دکتر مهر علی زاده و جناب آقای الهام پور اساتید محترم داور و جناب آقای دکتر باشمی ناظر

محترم جلسه کمال تشکر و قدردانی را دارم.

همچنین از تمامی دوستانم که مراتب مرا ملایمانی این پروژه یاری دادند، سپاسگزارم.

چکیده پایان نامه

نام خانوادگی: ایرانیپور مبارکه	نام: زهرا
عنوان پایان نامه: بررسی عوامل مؤثر بر عدم موفقیت دانش‌آموزان شهر اهواز در کنکور سراسری سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸	
استاد راهنما: دکتر سکینه شاهی	استاد مشاور: دکتر عبدالله پارسا
درجه تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: علوم تربیتی
محل تحصیل (دانشگاه): شهید چمران اهواز	
دانشکده: علوم تربیتی و روانشناسی	
تاریخ فارغ التحصیلی: ۱۳۸۹/۱۲/۱۷	تعداد صفحه: ۱۸۶
کلیدواژه‌ها: عوامل فردی، عوامل آموزشی، عوامل خانوادگی، موفقیت، کنکور سراسری	
چکیده:	
<p>هدف از انجام پژوهش حاضر، بررسی عوامل مؤثر بر عدم موفقیت دانش‌آموزان شهر اهواز در کنکور سراسری سال‌های ۸۷ و ۸۸ بود. روش پژوهش، روش آمیخته (کمی و کیفی) بود. جامعه آماری این تحقیق شامل دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق در کنکور سراسری بود. گروه نمونه شامل ۱۵۰ نفر از دانش‌آموزان (ناموفق) که شامل ۳ گروه بودند و به صورت در دسترس انتخاب شدند. ۵۰ نفر از آن‌ها در کلاس‌های آمادگی برای کنکور شرکت می‌کردند، ۵۰ نفر در کتابخانه درس می‌خواندند و یا اینکه در خانه مطالعه می‌کردند و به صورت زنجیره‌ای و از طریق دوستانشان به آن‌ها دسترسی پیدا شد. ۵۰ نفر هم شاغلین و سربازانی بودند که در بازار مشغول کار بودند و یا زمان سربازی آن‌ها رسیده بود و پشت کنکور مانده بودند ولی مایل به ادامه تحصیل و شرکت در کنکور بودند. این بخش از نمونه‌ی مورد نظر نیز به صورت در دسترس انتخاب شدند. نمونه‌ی دانشجویان (دانش‌آموزان موفق) مورد نظر پژوهش، ۱۵۰ نفر از دانشجویان اهوازی ورودی سال ۸۷ و ۸۸ از رشته‌های علوم انسانی، تجربی و ریاضی بودند که پشت کنکور نمانده و به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند. همچنین برای جمع‌آوری داده‌های مربوط به بخش کیفی، ۲۰ مصاحبه با دانشجویان اهوازی (دانش‌آموزان موفق) و ۲۰ مصاحبه هم با دانش‌آموزان پشت کنکوری انجام گرفت. برای جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق، از پرسشنامه‌ی انگیزه‌ی پیشرفت تحصیلی، پرسشنامه‌ی رویکردهای مطالعه و یادگیری (LPQ)، پرسشنامه‌ی ادراک از دوره‌ی تحصیلی (CEQ) و همچنین پرسشنامه‌ی محقق ساخته برای سنجش خرده مقیاس‌های (تعامل معلم و دانش‌آموز، تجهیزات و امکانات مدرسه، برنامه‌ریزی، فضای روانی خانواده و رویکرد تدریس معلمان) استفاده شد. روایی پرسش‌نامه با استفاده از روش روایی صوری و پایایی آن با استفاده از روش آلفای کرونباخ، برای کلیه خرده مقیاس‌ها با مقدار ۰/۹۶ مطلوب و مناسب به دست آمد. داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها با استفاده از شاخصه‌های آماری میانگین، انحراف معیار، تحلیل واریانس چند راهه، تحلیل واریانس یک راهه و <i>T-test</i> گروه‌های مستقل و آزمون تعقیبی شفه، تجزیه و تحلیل گردید. نتایج نشان داد که: در همه‌ی عوامل فردی، آموزشی و فضای روانی خانواده بین دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق تفاوت معنادار وجود دارد. هم‌چنین نتایج نشان داد که بجز سطح سواد مادر تفاوت معناداری بین سطح سواد پدر، اشتغال والدین و تعداد اعضای خانواده در بین دو گروه دانش‌آموزان موفق و ناموفق یافت نشد.</p>	

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۷.....	۱-۱- مقدمه .....
۱۸.....	۱-۲- بیان مسأله .....
۲۲.....	۱-۳- ضرورت و اهمیت تحقیق.....
۲۳.....	۱-۴- اهداف تحقیق.....
۲۴.....	۱-۵- سؤالات تحقیق.....
۲۵.....	۱-۶- تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق .....

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه‌ی پژوهش

۲۹.....	۲-۱- مقدمه .....
۲۹.....	۲-۲- تاریخچه‌ی آزمون ورودی دانشگاه‌ها .....
۳۰.....	۲-۳- شیوه‌ی پذیرش دانشجویان برای ورود به دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی دولتی در ایران .....
۳۱.....	۲-۳-۱- گزینش دانشجو قبل از پیروزی انقلاب اسلامی.....

- ۲-۳-۲- گزینش دانشجو پس از پیروزی انقلاب اسلامی.....۳۱
- ۲-۴-۲- اصول حاکم بر نظام گزینش دانشجو در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و دولتی پس از انقلاب.....۳۳
- ۲-۴-۱- تمرکز.....۳۳
- ۲-۴-۲- سهمیه‌بندی جنسیتی.....۳۳
- ۲-۴-۳- استدلال مخالفان و موافقان طرح سهمیه‌بندی جنسیتی.....۳۴
- ۲-۴-۳-۱- مخالفان طرح.....۳۴
- ۲-۴-۳-۲- موافقان طرح.....۳۵
- ۲-۴-۴- تفکیک بومی داوطلبان.....۳۵
- ۲-۴-۵- دو مرحله‌ای بودن.....۳۶
- ۲-۴-۶- انتخاب محتوای آزمون از متن کتاب‌های دوره‌ی متوسطه.....۳۷
- ۲-۴-۷- تنوع انتخاب رشته.....۳۷
- ۲-۴-۸- تفکیک علمی داوطلبان.....۳۸
- ۲-۵-۵- آسیب شناسی کنکور.....۳۸
- ۲-۵-۱- آسیب‌های پیش از آزمون.....۴۱
- ۲-۵-۲- آسیب‌های پس از آزمون.....۴۱
- ۲-۶- مبانی نظری پژوهش.....۴۲

- ۴۲..... موفقیت ۷-۲
- ۴۳..... موفقیت تحصیلی ۸-۲
- ۴۳..... انگیزه‌ی پیشرفت تحصیلی ۹-۲
- ۴۵..... نظریه‌های انگیزش پیشرفت ۱۰-۲
- ۴۵..... نظریه‌ی موری ۱-۱۰-۲
- ۴۶..... نظریه‌ی مک کلند ۲-۱۰-۲
- ۴۶..... نظریه‌ی اتکینسون ۳-۱۰-۲
- ۴۷..... نظریه‌ی واینر ۴-۱۰-۲
- ۴۹..... تدریس ۱۱-۲
- ۵۱..... نظریه‌های تدریس ۱۲-۲
- ۵۱..... نظریه‌ی اول: تدریس به معنای بازگویی و انتقال اطلاعات ۱-۱۲-۲
- ۵۲..... نظریه‌ی دوم: تدریس به معنای سازماندهی فعالیت فراگیران ۲-۱۲-۲
- ۵۳..... نظریه‌ی سوم: تدریس به معنای ایجاد امکان یادگیری ۳-۱۲-۲
- ۵۳..... روش تدریس ۱۳-۲
- ۵۴..... طبقه بندی روش‌های تدریس ۱۴-۲
- ۵۴..... روش‌های تدریس بانکی یا معلم محور و غیر فعال ۱-۱۴-۲
- ۵۵..... روش‌های تدریس مبتنی بر حل مسأله یا دانش‌آموز محور و فعال ۲-۱۴-۲

- ۵۵.....۳-۱۴-۲- روش‌های تدریس همیارانه یا تعاملی.....
- ۵۷.....۱۵-۲- یادگیری.....
- ۵۸.....۱۶-۲- رویکردهای یادگیری.....
- ۶۰.....۱۷-۲- عوامل عدم موفقیت تحصیلی.....
- ۶۱.....۱-۱۷-۲- عوامل فردی.....
- ۶۱.....۲-۱۷-۲- عوامل درون سازمانی.....
- ۶۱.....۱-۲-۱۷-۲- فضا، امکانات و تجهیزات.....
- ۶۲.....۳-۱۷-۲- عوامل برون سازمانی.....
- ۶۲.....۱-۳-۱۷-۲- عوامل خانوادگی.....
- ۶۳.....۲-۳-۱۷-۲- عوامل محیطی.....
- ۶۴.....۱۸-۲- مبانی تجربی پژوهش.....
- ۶۴.....۱-۱۸-۲- تحقیقات خارجی.....
- ۷۳.....۲-۱۸-۲- تحقیقات داخلی.....
- ۷۸.....۱۹-۲- استنتاج از مرور نوشته‌ها.....

فصل سوم: روش تحقیق

- ۸۱.....۱-۳- مقدمه.....
- ۸۱.....۲-۳- روش پژوهش.....
- ۸۲.....۳-۳- جامعه آماری، گروه نمونه و روش نمونه‌گیری.....

۴-۳- توصیف اطلاعات کلی میزان مشارکت دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق در پژوهش.....	۸۵
۵-۳- ابزار تحقیق	۸۷
۶-۳- روایی و پایایی پرسشنامه	۹۰
۷-۳- روایی و اعتبار مصاحبه	۹۲
۸-۳- روش تجزیه و تحلیل داده‌ها	۹۳

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

۱-۴- مقدمه	۹۵
۲-۴- یافته‌های توصیفی مربوط به متغیرهای تحقیق	۹۵
۱-۲-۴- یافته‌های توصیفی مربوط به عوامل فردی	۹۵
۲-۲-۴- میانگین و انحراف معیار جنبه‌های عوامل آموزشی	۱۰۰
۳-۲-۴- میانگین و انحراف معیار کل جنبه‌ها	۱۰۶
۳-۴- یافته‌های استنباطی	۱۰۷
۱-۳-۴- یافته‌های مربوط به سؤالات تحقیق مربوط به جنبه‌های عوامل فردی	۱۰۸
۲-۳-۴- یافته‌های مربوط به سؤالات تحقیق مربوط به جنبه‌های عوامل آموزشی	۱۱۶
۴-۴- یافته‌های جانبی	۱۲۹

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

۱-۵- مقدمه.....	۱۳۳
۲-۵- تحلیل نتایج و بررسی سؤالات پژوهش.....	۱۳۴
۳-۵- تبیین یافته‌های جانبی	۱۵۱
۴-۵- نتیجه‌گیری	۱۵۲
۶-۵- محدودیت‌های پژوهش	۱۵۵
۷-۵- پیشنهادهای	۱۵۶
۱-۷-۵- پیشنهادهای کاربردی	۱۵۶
۲-۷-۵- پیشنهادهای پژوهشی	۱۵۷

فهرست منابع

منابع فارسی	۱۵۹
منابع لاتین	۱۶۸

فهرست جداول

جدول ۱-۳- توزیع مصاحبه‌ها بین دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق	۸۴
جدول ۲-۳- توزیع دانش‌آموزان موفق (دانشجویان) بر حسب سال تحصیلی و تفکیک جنسیت	۸۵
جدول ۳-۳- توزیع دانش‌آموزان موفق (دانشجویان) بر حسب رشته‌ی تحصیلی	۸۶
جدول ۴-۳- توزیع دانش‌آموزان پشت کنکوری بر حسب گروه‌های تفکیک شده ...	۸۶

- جدول ۳-۵- توزیع دانش‌آموزان ناموفق (پشت‌کنکوری) به تفکیک جنسیت ۸۵
- جدول ۳-۶- سؤالات و ابزار اندازه‌گیری هر یک از خرده‌مقیاس‌های جنبه‌های فردی، آموزشی و خانوادگی ۹۰
- جدول ۳-۷- ضرایب آلفای کرانباخ پرسشنامه‌ی تجربه‌ی دوره (CEQ) ۹۱
- جدول ۳-۸- نتایج ضرایب پایایی هر یک از جنبه‌های پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته از روش آلفای کرونباخ ۹۱
- جدول ۴-۱- میانگین و انحراف معیار بعد‌انگیزه‌ی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۹۶
- جدول ۴-۲- میانگین و انحراف معیار بعد‌رویکرد یادگیری و مطالعه‌ی دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۹۷
- جدول ۴-۳- میانگین و انحراف معیار بعد‌برنامه‌ریزی دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۹۸
- جدول ۴-۴- میانگین و انحراف معیار بعد‌عوامل فردی و خرده‌مقیاس‌های آن بین دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۹۹
- جدول ۴-۵- میانگین و انحراف معیار بعد‌رویکرد تدریس ۱۰۱
- جدول ۴-۶- میانگین و انحراف معیار بعد‌تجهیزات و امکانات ۱۰۲
- جدول ۴-۷- میانگین و انحراف معیار بعد‌تعامل معلم و دانش‌آموز ۱۰۳
- جدول ۴-۸- میانگین و انحراف معیار جنبه‌عوامل آموزشی ۱۰۴
- جدول ۴-۹- میانگین و انحراف معیار جنبه‌ی فضای روانی خانواده ۱۰۵

- جدول ۴-۱۰- میانگین و انحراف معیار بعد عوامل فردی، آموزشی و فضای روانی خانواده..... ۱۰۶
- جدول ۴-۱۱- خلاصه‌ی نتایج آزمون t مقایسه‌ی میانگین‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق از لحاظ عوامل فردی ۱۰۸
- جدول ۴-۱۲- خلاصه‌ی نتایج آزمون t مقایسه‌ی میانگین‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق از لحاظ انگیزه‌ی پیشرفت تحصیلی، رویکرد یادگیری و مطالعه و برنامه ریزی..... ۱۰۹
- جدول ۴-۱۳- نتایج تحلیل واریانس چند عاملی بر روی مؤلفه‌های عوامل فردی، آموزشی و فضای روانی خانواده در گروه‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۱۱۰
- جدول ۴-۱۴- نتایج اثرهای بین آزمودنی‌ها مربوط به مؤلفه‌های عوامل فردی، آموزشی و فضای روانی خانواده در گروه‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق از طریق تحلیل واریانس چند عاملی ۱۱۱
- جدول ۴-۱۵- نتایج آزمون شفه مربوط به مؤلفه‌های عوامل فردی در گروه‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۱۱۲
- جدول ۴-۱۶- آزمون شفه تفاوت عوامل فردی بر حسب گروه‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۱۱۳
- جدول ۴-۱۷- آزمون شفه تفاوت میانگین انگیزه‌ی پیشرفت تحصیلی بر حسب گروه‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۱۱۳
- جدول ۴-۱۸- آزمون شفه تفاوت میانگین رویکرد یادگیری و مطالعه بر حسب گروه‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۱۱۴

- جدول ۴-۱۹- آزمون شفه تفاوت میانگین برنامه‌ریزی بر حسب گروه‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۱۱۴
- جدول ۴-۲۰- خلاصه‌ی نتایج آزمون t مقایسه‌ی میانگین‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق از لحاظ عوامل آموزشی ۱۱۷
- جدول ۴-۲۱- خلاصه‌ی نتایج آزمون t مقایسه‌ی میانگین‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق از لحاظ رویکرد تدریس معلمان، استفاده از تجهیزات، تعامل معلم و دانش‌آموز ۱۱۸
- جدول ۴-۲۲- نتایج آزمون شفه مربوط به مؤلفه‌های عوامل آموزشی در گروه‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۱۱۹
- جدول ۴-۲۳- آزمون شفه تفاوت میانگین عوامل آموزشی بر حسب گروه‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۱۲۰
- جدول ۴-۲۴- آزمون شفه تفاوت میانگین رویکرد تدریس معلم بر حسب گروه‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۱۲۰
- جدول ۴-۲۵- آزمون شفه تفاوت میانگین استفاده از تجهیزات و امکانات بر حسب گروه‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۱۲۱
- جدول ۴-۲۶- آزمون شفه تفاوت میانگین تعامل معلم و دانش‌آموز بر حسب گروه‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۱۲۱
- جدول ۴-۲۷- خلاصه‌ی نتایج آزمون t مقایسه‌ی میانگین‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق از لحاظ فضای روانی خانواده ۱۲۳
- جدول ۴-۲۸- نتایج آزمون شفه مربوط به فضای روانی خانواده در گروه‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۱۲۳

جدول ۴-۲۹- آزمون شفه تفاوت میانگین فضای روانی خانواده بر حسب گروه‌های دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۱۲۴

جدول ۴-۳۰- مقایسه‌ی سطح سواد پدر و مادر در بین گروه‌های دانش‌آموزان موفق و ناموفق..... ۱۲۵

جدول ۴-۳۱- مقایسه‌ی سطح شغل پدر و مادر در بین گروه‌های دانش‌آموزان موفق و ناموفق..... ۱۲۶

جدول ۴-۳۲- مقایسه‌ی تعداد اعضای خانواده در بین گروه‌های دانش‌آموزان موفق و ناموفق..... ۱۲۶

جدول ۴-۳۳- مقایسه‌ی متغیرهای عوامل فردی، آموزشی و فضای روانی خانواده بین دانش‌آموزان دختر و پسر موفق و ناموفق ۱۳۰

جدول ۴-۳۴- میانگین نمرات دانش‌آموزان موفق و ناموفق پسر و دختر در سه دسته مؤلفه‌ی تحقیق ۱۳۱

جدول ۵-۱- خلاصه موانع و عوامل موفقیت دانش‌آموزان اهوازی در کنکورسراسری به ترتیب اولویت..... ۱۵۵

فهرست اشکال

شکل ۲-۱ - مدل مفهومی طرح تحقیق..... ۱۷۹

پیوست

پیوست ۱- میانگین و انحراف معیار بعد انگیزه‌ی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۱۷۸

پیوست ۲- میانگین و انحراف معیار بعد رویکرد یادگیری و مطالعه‌ی دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق ۱۸۳

- پیوست ۳- میانگین و انحراف معیار بعد برنامه‌ریزی دانش‌آموزان موفق و دانش‌آموزان ناموفق..... ۱۸۷
- پیوست ۴- میانگین و انحراف معیار بعد رویکرد تدریس معلمان ۱۸۸
- پیوست ۵- میانگین و انحراف معیار بعد تجهیزات و امکانات ۱۹۳
- پیوست ۶- میانگین و انحراف معیار بعد تعامل معلم و دانش‌آموز ۱۹۴

فصل اول

کلیات پژوهش

آموزش عالی، معرف نوع مهمی از سرمایه‌گذاری در منابع انسانی است که با فراهم آوردن و ارتقا بخشیدن دانش، مهارت‌ها و نگرش‌های مورد نیاز در نیروی انسانی به توسعه‌ی اقتصادی کمک کرده و حرکت در آن مسیر را تسریع می‌کند. آموزش عالی نه تنها موجب ترویج دانش می‌شود، بلکه با پیشرفت‌های پژوهشی، فناوری و علمی منجر به پدیدآمدن دانش جدید نیز می‌شود (کارنامه حقیقی و اکبری، ۱۳۸۳).

در دنیای امروز، نقش سرمایه‌گذاری برای آموزش به عنوان عاملی کلیدی در فرآیند توسعه‌ی فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی کاملاً محرز شده است. دانشگاه‌ها در جوامع از سویی به عنوان حافظ و انتقال دهنده‌ی میراث فرهنگی و ارزش‌های حاکم بر جامعه؛ و از سوی دیگر، پاسخگوی نیازهای اجتماعی مردم برای کسب، اشاعه و توسعه‌ی دانش و فناوری مطرح‌اند. وظیفه نهادی دانشگاه‌ها تشخیص و ارائه‌ی راه حل‌ها برای دشواری‌های اجتماعی است. در واقع، دانشگاه یکی از ارزشمندترین نهادهایی است که جامعه برای پیشرفت و توسعه در اختیار دارد. بدون تردید، آموزش عالی، محور توسعه و موتور محرکه‌ی ایجاد حرکت و تحول در جامعه است؛ زیرا آموزش عالی کانون اصلی تربیت نیروی انسانی و متخصص و آموزش دیده است که می‌تواند هر لحظه با برخورداری از ایده‌ها و اندیشه‌های نو، توان بالقوه‌ی نوینی را در شریان‌های حیاتی حرکت رو به رشد جامعه تزریق کند. به همین جهت، نظام آموزش عالی - دانشگاه‌ها و مراکز عالی تربیت نیروی انسانی - طراح اصلی و بنیان‌گذار چارچوب اساسی برنامه‌ریزی رشد و پیشرفت جامعه محسوب می‌شود (خوش‌فر، ۱۳۸۱).

گرچه استقبال از تحصیلات عالی در کشور ما نسبت به بسیاری از کشورهای دیگر گسترده‌تر است، اما نگاهی به گزارش‌های رسمی و تحقیقات متعددی که در سایر نقاط جهان منتشر شده است نشان می‌دهد که افزایش تقاضای اجتماعی برای تحصیلات عالی روند فراگیری است که دولت‌ها را با چالش‌های تازه‌ای رو به رو کرده است. تجدید نظر در سیاست‌های آموزشی، لزوم گسترش و بهبود دوره‌های آموزش عالی، تنگنای تأمین مالی، مهاجرت نخبگان و بیکاری دانش‌آموختگان از جمله تنش‌هایی است که در بسیاری از کشورها در پاسخ به این نیاز عمومی بروز کرده است. شناخت ماهیت این تقاضای فزاینده، گذشته از این که برای پژوهشگران به عنوان پدیده‌ای اجتماعی قابل تأمل است، بیش از همه برای برنامه‌ریزان، تصمیم‌گیران و مدیران جامعه ضروری است (محمدی روزبهانی و طارمی، ۱۳۸۴). نظام آموزش عالی با تربیت تخصصی افراد، مدیران و رهبران جامعه و با رشد توانایی‌ها، نبوغ و پتانسیل فکری انسان در توسعه مرزهای دانش بشری، نقش بسیاری داشته است.

همچنین با تقویت نیروی اکتشاف و نوآوری، خلاقیت و ابداع گسترش روحیه‌ای انتقادی در میان تحصیل‌کردگان به حل چالش‌های مختلف جوامع و اصلاح نارسایی‌های موجود در آن کمک می‌کند. به همین دلیل است که از اهداف اولیه‌ی آموزش عالی را رشد و توسعه‌ی دانش، مهارت‌ها و نگرش‌ها و توانایی‌های دانشجویان و تبدیل آن‌ها به فراگیرانی می‌دانند که دائماً نقاد و متفکر هستند (هاروی، ۱۹۹۹، نقل در عزیزی، ۱۳۸۷).

با توجه به اهمیت و نقش دانشگاه در پرورش نیروهای متفکر جامعه و همچنین با توجه به نقشی که افراد تحصیلکرده در جامعه ایفا می‌کنند قبولی در کنکور سراسری و ورود به دانشگاه یکی از مهم‌ترین مسائل و نیازهای روز جامعه به حساب می‌آید که در این زمینه تحقیقات زیادی صورت گرفته است.

۱-۲- بیان مسئله

موفقیت تحصیلی از جمله مسائل مهمی است که محور بسیاری از پژوهش‌های آموزشی و روان‌شناسی است (براون و کراس^۱، ۱۹۹۷؛ موس و موس^۲، ۱۹۹۰؛ نایمی و واینیوماکی^۳، ۱۹۹۹؛ نقل در عابدینی، ۱۳۸۲). موفقیت تحصیلی از شاخص‌های اصلی نظام‌های اطلاعات آموزشی است که به عنوان یکی از نیازمندی‌های اطلاعاتی برنامه‌ریزان محسوب می‌شود. هرگونه تغییر در این شاخص، اعم از افزایش یا کاهش در روند و نرخ آن، می‌تواند دیگر بخش‌های نظام آموزشی را تحت تأثیر قرار دهد. به عبارت دیگر موفقیت تحصیلی به عنوان یکی از نشانگرهای عملکرد درونی نظام آموزشی مورد توجه واقع شده است. میزان موفقیت تحصیلی یکی از نشانه‌های مهم کیفیت نظام آموزشی است که در شناسایی برخی از تنگناها و نارسایی‌های نظام آموزشی و ارائه‌ی راه‌حل‌های علمی و صحیح و در جهت برطرف ساختن آن‌ها اطلاعات لازم را فراهم می‌نماید. اینکه چه عواملی بر پیشرفت و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد یا سهم و مشارکت هر عامل چه اندازه است؛ همواره از حیطه‌های مورد علاقه‌ی پژوهشگران تربیتی و حتی روانشناسان تربیتی بوده است.

قبولی در کنکور و دسترسی به آموزش عالی به عنوان یکی از شاخص‌های مهم موفقیت تحصیلی می‌باشد که پیامدهای بسیار قوی در جامعه‌ی ما دارد (مانند: تحرک اجتماعی و یا ارتقاء منزلت و...). قبولی در دانشگاه بر زندگی فردی، خانوادگی و حیات اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی کشور تأثیر می‌گذارد. بدون شک تقاضا برای ورود به آموزش عالی تابعی از عوامل فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است. در واقع در بین مطلوبیتی که

---

¹ -Brown & Cross

² -Moos & Moos

³ -Niemi & Vainiomaki

فرد از بین ورود به آموزش عالی و انتخاب‌های دیگر به دست می‌آورد، ورود به آموزش عالی را به عنوان گزینه‌ی برتر انتخاب می‌کند. در کشور ما به دلیل میزان بالای تقاضای آموزش عالی (داوطلبان) و عرضه‌ی محدود آن (ظرفیت محدود دانشگاه‌ها)، آزمون سراسری دانشگاه‌ها و قبولی در کنکور به مهم‌ترین رخداد آموزشی (بلکه چالش آموزشی) کشور تبدیل شده است؛ رخدادی که در آن حجم وسیعی از نیروهای انسانی درگیر هستند و روح و روان بسیاری از افراد جامعه، هزینه و منابع بسیاری را به خود اختصاص داده و از چالش‌های اصلی کشور مطرح شده است (قلی‌پور، شجاعی و شکوهی، ۱۳۸۴). لذا در موفقیت داوطلبان کنکور و رقابت برای ورود به دانشگاه‌ها، عوامل متعددی مؤثر هستند که صافی (۱۳۸۳، ص ۹۹) آن‌ها را به عوامل فردی، عوامل آموزشی و عوامل خانوادگی تقسیم می‌کند. عوامل فردی از قبیل: داشتن هدف، انگیزه‌ی بالا، روش صحیح مطالعه، برنامه‌ریزی، تمرکزذهنی؛ عوامل آموزشی از قبیل: روابط معلم و شاگرد، مهارت معلم در تدریس، شرایط آموزشی و امکانات تحصیلی، فضای کلاس و تسهیلات مدرسه، امتحان و ارزشیابی، صلاحیت‌های عمومی و حرفه‌ای معلمان و همچنین عوامل خانوادگی و اجتماعی از قبیل: امنیت خانواده و شرایط عاطفی حاکم بر خانواده، شرایط اقتصادی خانواده، نظام ارزش‌های خانواده، تحصیلات و فرهنگ خانواده، ارتباط اولیا و معلمان، تعداد اعضای خانواده و اشتغال مادران، همگی در زمره‌ی عوامل مؤثر بر موفقیت داوطلبان کنکور قرار می‌گیرند. شکی نیست که موفقیت آموزشی هر دانش‌آموزی تا حدودی وابسته به ویژگی‌های فردی او می‌باشد، اما نباید فراموش کرد که دانش‌آموز به عنوان عضوی از مدرسه، خانواده و اجتماع، ممکن است به منابع و حمایت‌های مختلفی دسترسی داشته باشد که در موفقیت آموزشی او تأثیر مهمی بیافرینند. یکی از عوامل فردی مؤثر بر موفقیت و شکست تحصیلی، نسبت دادن‌های علی است. بر طبق نظریه‌ی اسنادی واینر، علت‌هایی که افراد برای رویدادها یا نتایج اعمالشان به ویژه کسب موفقیت یا مواجهه با شکست برمی‌گزینند، تعیین‌کننده‌های اصلی انگیزش پیشرفت آن‌ها به حساب می‌آید (سیف، ۱۳۸۷، ص ۳۶۲).

کلمن در مطالعه‌ای با عنوان "برابری فرصت‌های آموزشی" که در واکنش به انتقاد برخی از افراد در مورد فقدان فرصت‌های برابر صورت گرفت، به این نتیجه رسید که در تبیین تفاوت در موفقیت‌های تحصیلی دانش‌آموزان، خاستگاه خانوادگی به مراتب مهم‌تر از ویژگی‌های مدرسه و منابع آن است (نقل در شارع‌پور، ۱۳۸۶). اوکانور^۱ (۲۰۰۲) طی مطالعه‌ای آشکار کرد که سطح تحصیلی والدین، محرومیت‌های فرهنگی، اجتماعی و بین فردی با شکست تحصیلی مرتبط هستند. موفقیت تحصیلی افراد ارتباط نزدیکی با درآمد و نحوه‌ی زندگی آن‌ها دارد (باتل و لويس^۴، ۲۰۰۲). بنابراین درک مکانیسم این مسأله و چگونگی تأثیر آن در موفقیت تحصیلی بسیار

---

⁴ - Battle and Lewis